

zúčastnený obdržal zborník s článkami a CD s prezentáciami vybraných prednášok.

Margita LEŠŤÁKOVÁ

ODBORNÉ PRÍSPEVKY

K používaniu pojmu „synantropný“ v zoocenológii

Tomáš ČEJKA

Ústav zoológie SAV, Dúbravská cesta 9, SK 84506 Bratislava
e-mail: tomas.cejka@savba.sk

Potreba vyjadriť väčšiu či menšiu väzbu niektorých živočíchov, alebo rastlín ku človeku, resp. ním ovplyvnené alebo pretvorené prostredie, viedla k rozvoju bohatej ekologickej terminológie. Pre druhy viazané na človeka sa najmä v zoológii, ale aj botanike, často používa termín *synantropný*. Ako už upozornil Povolný (1962), Povolný & Šustek (1973), ktorí definovali a oddelili pojmy *synantrop* a *Kulturfolger* (pozri nižšie), termínom *synantropný* by sa mali označovať len druhy, ktoré majú takú silnú väzbu na človeka a jeho aktivity, že nie sú schopné dlhší čas prežívať v prírodnom prostredí (teda mimo súvislej zástavby a interiérov budov). Typickými *synantropmi* sú napr. mravce faraónske, väčšina cudzokrajných živočíchov žijúcich v skleníkoch, niektoré šváby, dvojkrídlovce a pod.

Druhy, ktoré dobre prosperujú, či sú dokonca viazané na kultúrnu krajinu, nazýva Tischler (pers. comm., in Povolný & Šustek 1973) výstižne *Kulturfolger* (v anglickom preklade *culture follower*), pričom ich dôsledne odlišuje od skutočných *synantropov*. Toto rozlišovanie pojmov *synantropný* a *Kulturfolger*, čo možno preložiť ako druh sledujúci kultúrnu krajinu, presadzoval aj entomológ D. Povolný, ktorého koncepcia *synantropie* bola nakoniec aj medzinárodne akceptovaná (Povolný in Greensberg 1971; Legner & Poorbaugh 1972; Tischler 1973; Legner et al. 1974). Napriek tomu sa dodnes pojem *synantropný* používa neadekvátne. Pojmy *eusynantropný* a *hemisynantropný*, používané napr. arachnológmi, sú iba zdanlivo vhodným riešením. Sú totiž odvodené od slovného základu *synantropný* a mieru tejto väzby iba kvantifikujú. Z vyššie uvedeného však vyplýva, že výrazy *synantrop* a *Kulturfolger* označujú dva síce blízke, ale vo svojej podstate nespojité pojmy. Preto uvedené slovné odvodeniny pôsobia máľúco. Používanie slovného spojenia „*druh kultúrnej krajiny*“ v slovensky písaných prácach je síce obsahovo terminologicky vyhovujúce, ale pre svoju dĺžku pomerne nepraktické, resp. jazykovo málo produktívne.

Ponúka sa niekoľko ďalších, viac či menej výstižných výrazov, ktoré však treba používať podľa konkrétnych situácií a podstaty opisovaných vzťahov. Nemožno ich považovať za synonymá, ale len za relatívne blízke pojmy:

1. *apozoon, apozoický* – analogicky vytvorené pojmy od termínov apofyt, apofytický (z gréckeho zoon – živočích)
2. *antropofilný* – ide vlastne o prešmyčku slova filantrop, pričom sa nedá predpokladať, že by išlo o náklonnosť k človeku
3. *antropotolerantný* – na rozdiel od predchádzajúceho výstižnejší pojem, lebo odráža skutočnosť, že druh je ekologicky tolerantný, preto aj schopný znášať takýto typ prostredia
4. *hemerofilný* – definovaný najmä fytoecológmi ako druh pôvodný, alebo zavlečený, svojim výskytom je však viazaný iba na stanovištia ovplyvnené ľudskou činnosťou; opakom je druh *hemerofóbny*.

Literatúra

- LEGNER, E.F., POORBAUGH, J.H., jun. 1972. Biological control of vector and noxious synanthropic flies. A review. Calif. Vectr. Views 19: 81.
- LEGNER, E.F., SJORGEN, R.D., HALL, I.M. 1974. The biological control of medically important arthropods. CRC Critical review in environmental control 4: 85.
- POVOLNÝ, D. 1962. Versuch einer Klärung des Begriffes der Synanthropie von Tieren. Fol. zool. (Brno) 25: 105.
- POVOLNÝ, D. 1971. Synanthropy (Definition, evolution and classification). In: GREENBERG, D. et al. Flies and disease, Princeton University Press.
- POVOLNÝ, D. 1989a. Several interesting faunistic records on Sarcophagidae (Diptera) from Czechoslovakia. Acta Univ. Agric. Brno 37: 141-152.
- POVOLNÝ, D. 1989b. Zusammenfassendes zur altneuen Diskussion um die Grundbegriffe Synanthrop und Kulturfolger. Verh. 9. SIEEC, Gotha 1986, Dresden: 52-54.
- POVOLNÝ, D. & ŠUSTEK, Z. 1982. An attempt at a methodical separation of the concepts „synanthrope“ and „Kulturfolger“. Ekológia (ČSSR) 1: 13-24.
- TISCHLER, W. 1973. Ökologie, Wörterbücher der Biologie. G. Fischer Verlag, Jena, 225 pp.

Morfohydraulická štruktúra koryta toku a makrozoobentos

Zuzana PASTUCHOVÁ

Ústav zoológie SAV, Dúbravská cesta 9, SK 84506 Bratislava

e-mail: zuzana.pastuchova@savba.sk

Heterogenita abiotického, fyzického prostredia priamo ovplyvňuje pestrosť a hojnosť biotických spoločenstiev (Hynes 1970). Názor, že štruktúra a charakter prostredia je kľúčovým determinantom štruktúry a organizácie biotických spoločenstiev, sa stal súčasťou viacerých rozvíjajúcich sa smerov v ekológii riek, zahŕňajúc koncepcie riečneho kontinua (Vannote et al. 1980), dominantných procesov (Montgomery 1999), ako aj hierarchickú koncepciu (Frissell et al. 1986). Fluvialná geomorfológia ponúka v štúdiu vodných ekosystémov pre iné disciplíny poznanie štruktúry vodného toku a povodia a procesov v nich prebiehajúcich na viacerých úrovniach – od povodia až po jednotlivé biotopy. Jej predmetom je štúdium, popis a analýza štruktúr koryta toku a procesov, ktoré sa podieľajú na jeho formovaní. Podľa hierarchickej teórie (Frissell et al. 1986) toky predstavujú hierarchicky organizované